

Bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) kwamen we de handgeschreven memoires van Frits Albrecht tegen. Wij publiceren op het Collectieve Geheugen van Gieten (www.geheugenvangieten.nl) alleen dat deel dat gaat over zijn jaren als burgemeester van de toenmalige gemeente Gieten. Hij noemt het betreffende hoofdstuk zelf "De Drentse jaren"

De Drentse jaren

Zeker achteraf, vormen de Drentse jaren een goede en gelukkige periode in mijn leven. In dat opzicht heb ik alle reden om mij een bevoorrecht mens te achten. Ik heb mogen werken in functies en onder omstandigheden, waarbij ik me als een vis in het water voelde.

Maandag 16 februari 1959 aanvaardde ik mijn functie als burgemeester van Gieten. Het was een mistige dag met een miezerige motregen. Misschien wel wat symbolisch. Voor de Gieter bevolking en voor mij. Wat moest dat worden met zo'n man uit het Westen? Zou die niet even komen vertellen hoe ze het hier in Drenthe moesten doen? En bovendien: een man van halfweg de 50, die ziek was geweest en waarvan verteld werd, dat hij het wel heel rustig aan zou gaan doen. Bovendien ook nog één, waarvan lang niet verwacht kon worden, dat hij de onpartijdigheid zou opbrengen, die van een burgemeester, en van een burgervader, kon worden gevraagd. Een van de kranten had er duidelijk op gezinspeeld: een Drentse gemeente mocht geen tehuis worden voor een kneusje uit het westen, terwijl die gemeente een actieve vent nodig had, die de agrariërs en hun problemen kende.

Voor de nieuwbakken burgemeester was er ook de mist. Van meer dan een kant was hem onder het oog gebracht: "De Drentse mens, die werd gewrocht uit turf, jenever en achterdocht".

Die achterdocht is er inderdaad wel bij de autochtone bevolking, hoewel ik het gevoel heb, dat dikwijls een grote bedachtzaamheid voor achterdocht wordt versleten. Hoe het ook allemaal geweest mag zijn – het is veel te zwak uitgedrukt als ik zeg, dat het allemaal nogal meegevallen is.

Trouwens, de komst van een nieuwe burgemeester werd voor Gieten een hele gebeurtenis. Het was meer dan 30 jaar geleden, dat mijn voorganger was 'ingehaald'. En aangezien hij een geboren Gietenaar was, had dat toen ook een ander karakter, dan iemand van buiten 'inhalen'.

De ontvangst was werkelijk feestelijk. Aan de grens van de gemeente werden we opgewacht door wethouder Stel en het oudste raadslid, dhr. Klaas Visser. Vandaar, voorafgegaan door een grote groep motorrijders en een muziekkorps naar de zaal waar de installatie zou plaats vinden.

Een stampvolle zaal. De mist was nog dichter dan buiten. Maar nu was het tabak – sigaren en sigarettenrook... Vóór de zaal hadden de kinderen van de kleuterschool ons reeds toegezongen en mijn vrouw bloemen overhandigd. In de zaal troffen we zeker een 50-tal Haarlemmers aan en ook de burgemeester van Haarlem met 2 wethouders. Erkentelijk was

ik ook voor de aanwezigheid van Anne Vondeling, die die middag ook namens de PvdA het woord voerde.

De eigenlijke installatie geschiedde door wethouder Hakkert, die niet alleen een partijgenoot was, maar ook op dezelfde dag als ik was geboren. Aan mijn entree-rede had ik nogal zorg besteed:

“Bij mijn ambtsaanvaarding als burgemeester der gemeente Gieten, moge ik allereerst uiting geven aan mijn gevoelens van erkentelijkheid voor het vertrouwen, dat Hare Majesteit de Koningin, en zij die haar van advies dienden, in mij gesteld hebben.

Uit het feit, dat ik tot burgemeester van uw gemeente werd benoemd, zijn U enkele gegevens over de nieuwe ambtsdrager bekend. Positief: dat hij Nederlander is en de leeftijd van 25 jaren heeft bereikt. Negatief: dat hij niet bij de rechterlijke uitspraak onder curatele is gesteld, noch uit de verkiesbaarheid werd ontzet.

Het zal moeilijk zijn te ontkennen dat u daarmee over zeer objectieve normen beschikt. Echter voor de beoordeling van de persoon van de nieuwe burgemeester is het te weinig en het is duidelijk, dat ieder uwer in de komende maanden en jaren daarbij eigen en uiteraard subjectieve maatstaven zal hanteren. Een der factoren, die u daarbij zeker in ogenschouw zult nemen is de politieke overtuiging van de functionaris, die zo'n belangrijke plaats in uw gemeente gaat innemen.

Bij haar voorlichting heeft de pers u reeds onthuld, dat ik al op jeugdige leeftijd mijn plaats heb gezocht in de rijen van het democratische socialisme, dat ik met de mogelijkheden, die mij gegeven zijn, haar idealen heb trachten te dienen en dat ik jarenlang een belangrijke functie heb vervuld in de Partij van de Arbeid. In politiek opzicht is uw nieuwe burgemeester dus geen onbeschreven blad. Het lijkt me daarom passend hieraan op dit ogenblik een enkel woord te wijden. Reeds de omstandigheid, dat ik in een bepaalde functie niet meer bekleed, brengt mede een zeer sterke beperking van mijn politiek optreden. Of en voor zover daarvan in de toekomst sprake zal kunnen zijn ligt dat optreden dan buiten onze gemeente en wordt dit mede door mijn plaats in uw midden bepaald. De beginselen waardoor ik mij gedragen weet vormen geen belemmering voor het uitoefenen van de burgemeestersfunctie op de wijze als iedere ingezetene in redelijkheid van mij mag vragen. Niet alleen omdat mijn beginselen mij aansporen tot activiteit, juist op het gemeentelijk terrein en tot opbouw van een gemeenschap waarin het gaat om de mens, zijn ontplooiing en zijn waardigheid. Maar ook omdat ik overtuigd ben, dat er waarheid is in de uitspraak van de antirevolutionaire / christelijke historische staatsman Groen van Prinsterer: “Het moge een paradox schijnen, doch het is waar, onpartijdig kan hij alleen zijn, die partij kiest”.

Er zijn, zo las ik onlangs, geen twee burgemeesters, die precies dezelfde opvatting van hun taak hebben. Natuurlijk in de wet staan hun bevoegdheden, hun rechten, hun binding aan plichten, neergeschreven. En de uitspraak van één hunner: “onze hoogste chef is de wet”, is tot een gevleugeld woord geworden. Er is dus sprake, in bepaalde opzichten, van zelfstandigheid, maar meer toch nog van veelzijdigheid, van te zijn een bindend element, medewerker en in de beste zin van het woord: dienaar van de gemeenschap. Dit alles houdt

in, dat er inderdaad ruimte is voor een eigen opvatting, waarbij dus eigen inzicht, persoonlijke mogelijkheden en aanleg mede bepalend zijn.

De burgemeester is gezagsdrager. Zijn taak heeft twee zijden: orgaan van hoger gezag en bestuurder van de gemeente. Zonder de betekenis van het eerste te willen voorbijzien, heeft deze tweede functie voor mij een bijzondere bekoring. Laat ik voorop mogen stellen, dat wie geroepen is tot gezag, moet trachten aan hoge, zeer hoge eisen te voldoen. In dit opzicht doet het zich rekenschap geven van de inhoud van het burgemeestersambt een beroep op onze bescheidenheid. Het vraagt, welke zijn levensbeschouwelijke of politieke overtuiging ook moge zijn, zich gebonden te weten aan de wet maar bovenal aan normen, die hem voor misbruik weten te behoeden. De uitspraak: "Elk mens is in verschillende opzichten onze meerdere" heeft vooral waarde voor hem, die tot besturen geroepen is.

Getrouw aan de wet en aan de eed, die we hebben afgelegd, weten we dat het de geest is, wanneer we tot uitvoering geroepen zijn, die tot leven wekt en een eigen inhoud geeft.

"Besturen, hoeden, zorgen, wegwijzen", aldus vatte eeuwen geleden, de kerkvader Augustinus de overheidstaak samen.

De burgemeester als orgaan van de gemeente. De democratie is, Gode zij dank, diep in ons Nederlands volk geworteld. Voor wie de democratie aanvaardt als beginsel, middel en doel is zij meer dan een verkieselijk systeem. Is de democratie geworden tot een levenshouding. Die beseft ook, dat zij het sterkst leeft als zij verankerd ligt in oude democratische instituten, waaronder het vrije verenigingsleven en de gemeenten.

Voor een goed functioneren van die democratie is de zelfstandige gemeente onmisbaar. Tot op zekere hoogte is dat ook een financieel probleem en de moeilijke financiële positie van tal van gemeenten kan ernstige schade toebrengen aan onze volkskracht.

Een zelfstandige gemeente moet zijn een levende en levenwekkende gemeente, een gemeenschap. Een levende gemeenschap van vrije burgers, waar initiatieven tot uiting komen en het altijd dreigende gevaar van verstarring wordt vermeden. Een levenwekkende gemeenschap, die het vrije maatschappelijk leven binnen haar grenzen weet te activeren en tot bloei te brengen. Die opwekt tot burgerzin.

Daarmee bedoel ik dus nadrukkelijk niet te zeggen, dat de gemeente zelf zoveel mogelijk taken ter hand moet nemen. In tal van opzichten geldt, dat juist op dit terrein het particulier initiatief een taak heeft en het werk moet aanpakken. Maar wel meen ik, en dat is niet minder nadrukkelijk, dat de gemeente initiatieven kan nemen, aanmoedigend, stimulerend, en, om een door mij geliefkoosde uitdrukking te gebruiken, provocerend kan optreden.

Ik weet, en dat verheugt mij in hoge mate, dat ik in dit opzicht in Gieten een terrein betreed, waar de ontginning reeds in volle gang is en een bloeiend verenigingsleven bestaat.

In dit verband moge ik wijzen op de bouw van de prachtige kleuterschool te Gieten. Deze school is gebouwd door de ingezetenen zelf. Iedereen, zowel ambachtsman als ambtenaar, heeft meegewerkt aan de totstandkoming van deze school. Hieruit blijkt de eensgezindheid van het dorpsleven. Dat is zelfs in het Westen van het land bekend.

Het gaat ons bij het gemeentelijke werk om de mens, om zijn manier en mogelijkheden van werken en leven. Wij leven in een tijd van wereldomvattende problemen, waar de vraagstukken van wereld en ruimte met een nooit gekende kracht op ons afstormen en onze aandacht opeisen. Een tijd van verbondenheid van ieder mens met alle mensen, een tijd waarin als waar ter wereld ook iets gebeurt, het mede ons lot kan bepalen. De kansen voor het bewust worden van het burgerschap, ook van het wereldburgerschap, liggen het best en zijn het grootst in de gemeente. Alleen reeds op de grond van de eenvoudige waarheid, door mijn vriend Mr. J. in 't Veld aldus onder woorden gebracht: "Omdat de burgerij minder moeite heeft de weg te vinden naar het gemeentehuis, dan naar de regeringsgebouwen in Den Haag." Zo zie ik de gemeente als een prachtig, rijk en vruchtbaar arbeidsveld, dat rijke oogst kan leveren.

Het verheugt mij bijzonder, dat mijn geachte voorganger, de heer Nijenhuis hier aanwezig is. Door omstandigheden is ons contact tot nu toe beperkt gebleven tot een korte briefwisseling. Voor de daarbij gedane toezegging mij bij het aanvaarden van mijn functie en het betreden van een voor mij nieuw en deels onbekend werkterrein behulpzaam te willen zijn, ben ik zeer erkentelijk. Enige decennialang, bijna dertig jaren, hebt u het ambt van burgemeester hier vervuld. Ik heb kennis mogen nemen van het verslag van de bijeenkomst, hier in dezelfde zaal, waarin u uw taak hebt neergelegd. De zakelijke opsomming van hetgeen in uw ambtsperiode tot stand kwam, hoezeer onvolledig, maakt indruk en getuigt van de ernst en de voortvarendheid waarmede aan de belangen van de Gietense gemeenschap werd gewerkt en hoe groot uw aandeel in dat alles was. Ook het meest getrouwe verslag van gehouden toespraken moet achterblijven bij de werkelijkheid omdat de sfeer der vergadering en de toon waarop gesproken werd slechts gebrekkig tot uiting kunnen komen. Deze beperking heeft niet kunnen verhinderen, dat duidelijk naar voren kwam, welk een sterke band er is gegroeid tussen u en de gemeente, de inwoners van de gemeente, dat er sprake is van een persoonlijke relatie en dat de erkentelijkheid van wat u voor Gieten betekent is uitgegroeid tot een warme genegenheid.

Met uw wijze van werken hebt u de weg voor uw opvolger geëffend. Hij heeft, als ik dit alledaagse beeld hier mag gebruiken, in menig opzicht slechts voort te duwen aan de wagen, die door u op goed spoor in gang is gezet. U laat hem ook na het voorbeeld van een hoge opvatting van uw taak en dit stelt aan hem die tot uw opvolger benoemd werd, hoge eisen.

U, mijnheer de loco-burgemeester, moge ik eerst allereerst hartelijk danken voor de vriendelijke woorden, waarmede u mij, en ik mag hier tevens spreken namens mijn echtgenote, waarmede u ons hebt willen verwelkomen en mij heeft willen installeren.

Bijzonder waardeer ik de openheid en het vertrouwen waarmee u mij tegemoet getreden bent. Dit vertrouwens is wederzijds en ik hoop bij de arbeid en de samenwerking, die ons in het college van burgemeester en wethouders wacht, dezelfde openheid te betrachten.

De ervaring opgedaan bij de eerste bespreking met u, uw collega wethouder de heer Stel en de gemeentesecretaris de heer Hemmes, doet mij de verwachting koesteren, dat wij op een voortreffelijke samenwerking zullen kunnen rekenen. Het spreekt daarbij vanzelf, dat ik daarbij, vooral in de eerste tijd, een veelvuldig beroep zal moeten doen op al onze leden van

het college en uw bekendheid met de situaties en omstandigheden, die voor mij vooralsnog nieuw zijn. Reeds bij voorbaat heeft u mij alle medewerking toegezegd.

Er wacht ons veel werk. U heeft, mijnheer Hakkert, in uw toespraak een indrukwekkende lijst opgenomen van plannen en werken die moeten worden aangepakt. Ik ben er niet door afgeschrikt. Iedere werkelijk levende gemeente is dynamisch en dus dienen de problemen zich dagelijks aan. In goede harmonie met u hoop ik de oplossing en de totstandkoming ervan te mogen voorbereiden. Het is een program voor jaren en wellicht zullen we ons meer dan eens te hebben realiseren, dat ook Gieten met Aken en Keulen kan worden vergeleken. Het is een geruststellende gedachte te weten, dat een groep bekwame en toegewijde ambtenaren ons college ter zijde staat.

Tenslotte: u heeft gewezen, mijnheer Hakkert, op de moeilijke financiële positie van de gemeente en de hoop uitgesproken, dat die onder mijn leiding spoedig gunstiger moge worden. Op mijn beurt hoop ik, dat uw verwachtingen van de nieuwe burgemeester in dit opzicht niet te hoog gespannen zijn. Intussen is in de periode na mijn benoeming en voor mijn installatie het bericht gekomen, dat de rijksuitkeringen iets gunstiger zullen zijn, dan vroegere mededelingen deden verwachten. Verband tussen mijn komst naar Gieten en deze circulaire bestaat er beslist niet.

Leden van de Raad. Op dit ogenblik ben ik voor u nog een onbekende. U en ik mogen verwachten, dat dit niet lang het geval zal zijn. Voorzitter te zijn van het orgaan, dat het hoofd van de gemeente is, lijkt mij een van de aantrekkelijkste kanten van het burgemeesterschap. Van de betekenis van de geheel eigen positie van de raad als zodanig en van uw functie als raadslid ben ik diep doordrongen. Gaarne zeg ik u alle medewerking toe, dat de raad zijn taak geheel en ten volle zal kunnen vervullen. Ik doe dit uit overtuiging, daarbij gesteund door een langdurige ervaring, ik zou het ook reeds moeten doen uit zelfbehoud. Wanneer ik tekortschiet zou u in een brochure, die ik een jaar of tien geleden schreef over "rechten en plichten van raadsleden" materiaal te over vinden, mij hierop te wijzen.

Ik hoop, dat u dit middel niet zult behoeven te hanteren. Meer nog hoop ik, dat wij elkaar onbevangen en onbevooroordeeld tegemoet zullen treden, omdat we weten samen te staan voor de behartiging van de ons toevertrouwde taak.

Zo aanvaard ik thans mijn ambt. Moge onze gezamenlijke arbeid zijn tot heil van onze gemeente Gieten."

Toen ik mijn functie aanvaardde was ik 54 jaar en dacht toen nu wel op mijn laatste station te zijn aangeland en dus een periode van bijna 11 jaar als burgemeester van Gieten voor de boeg te hebben. Het werd een tijd van niet meer dan precies 40 maanden. Laat ik er direct bij zeggen: 40 voortreffelijke en vreugdevolle maanden. Wat niet betekende dat er geen aanpassingsmoeilijkheden waren, waaraan de komische noot echter niet altijd ontbrak.

Het was ook beslist niet zo, dat ik de burgemeestersfunctie onvoorbereid aanvaardde. Bijna 25 jaar lid van de Haarlemse gemeenteraad, het werk als secretaris van de Dr. Wiardi Beckman Stichting voor de sectie Gemeente en Provincie, wat onder meer betekende het

geven van voorlichting en adviezen aan raads- en statenleden, de vele contacten met burgemeesters, gedeputeerden en kamerleden, het was alles tezamen een unieke leerschool.

Voor zoverre er sprake was van problemen, waren die van een andere aard dan de vraagstukken van gemeentepolitiek.

Het eerste wat de gemeenteraad van Gieten deed nadat ik benoemd was, was mij te benoemen tot eerste ambtenaar van de burgerlijke stand. Hetgeen alleen maar betekende, dat er van mij verwacht werd, dat ik ook huwelijken zou voltrekken. Het toeval wilde, nou ja, zo toevallig was het nu ook weer niet, dat ik het eerste Gietense huwelijk moest voltrekken een paar dagen na mijn installatie.

Gelukkig was ik zo verstandig eerst even in de trouwzaal, die ook de raadszaal was, poolshoogte te nemen. Het minste dat ik mocht verwachten was toch wel, dat aan bruid en bruidegom een gave, dus niet geschonden of gehavende zetel kon worden aangeboden. Dat kon niet. In de gehele raadszaal was niet één ongeschonden stoel te vinden. De tafels waaraan de raadsleden hadden plaats te nemen waren een stelletje wrakhout.

Tijdens de eerste raadsvergadering, die ik had te leiden waren er een paar schriftelijke stemmingen nodig. De stembus bleek een oude viskom te zijn, met een behoorlijk, nee natuurlijk onbehoorlijk stuk eruit.

De raad van Gieten bestond en bestaat nog uit 11 leden. In Haarlem telde de fractie waarvan ik voorzitter was geweest 16 leden. Ik had en heb ook nu nog een hoge opvatting van de taak die de gemeenteraad heeft te verrichten. Inwendig zat ik me nijdig te maken, dat de raad zijn taak in een dergelijke entourage moest waarmaken. Bestuurlijk speelde ook mee een stuk ergernis over de situatie waarin beland was en was ook niet bereid die te accepteren. De raadsagenda leverde me geen enkele moeilijkheid. "Zware" punten waren er niet en ik wist, dat ik in die eerste vergadering zou worden 'gewogen' en uitgetroefd. Ik had me dus terdege voorbereid. De gemeentesecretaris, met wie ik gedurende de hele ambtsperiode voortreffelijk en in een sfeer van vertrouwen en vriendschap heb samengewerkt, had op zijn beurt erop gerekend, dat hij me deze eerste maal stevig zou moeten souffleren. Later vertelde hij me, dat tot zijn grote verwondering, dat niet eenmaal nodig was geweest.

De raad begon heel gemoedelijk, dat wil zeggen het was alleen maar gemoedelijk en dreigde meteen het karakter van wat men in de wandeling en dan met weinig waardering "dorpspolitiek" pleegt te noemen: een praterij tussen de raadsleden onderling. Natuurlijk heb ik dat even laten gaan, maar nadat het eerste agendapunt op deze manier was "afgedaan" toch maar gezegd: "Mevrouw, mijne heren, als we nu als raad eens de gebruikelijke methode gingen volgen, d.w.z. ieder die wat te vragen of te zeggen heeft vraagt het woord aan de voorzitter en richt ook zijn verhaal tot hem. Op een paar gezichten was wel te lezen: "O, begint die nieuwe zó!" Maar, zij het schoorvoetend, men ging er toch gevolg aan geven en na een paar vergaderingen, waarbij de teugels tamelijk strak werden aangehouden, was het door iedereen aanvaard en ... gewaardeerd,

Die eerste raadsvergadering kreeg trouwens nog een komische noot. De rondvraag is vooral in de kleinere plattelandsgemeenten een door vele raadsleden geliefd agendapunt. En zo'n eerste vergadering is een prachtmogelijkheid de nieuwe burgemeester "uit te proberen". Eén der raadsleden greep die gelegenheid dan ook stevig beet en stuurde een serie vragen op de nieuwe burgemeester af. Een meneer Boomsma, die voor een aantal bladen de Gieter raadsvergaderingen "versloeg" nam daarop, uiteraard zonder verlof van de voorzitter, het woord en zei: "Oh, dat zit zo...". Verder kwam hij niet, omdat ik toen toch maar ingreep en op mijn beurt zei: "Ja het zit zo, dat hier alleen de raad het woord voert en niemand anders", hetgeen toen dan ook onder algemeen gelach werd aanvaard. Zelf had ik er wel veel binnenpret over. Niettemin bleek het allemaal toch wel van belang. Men had ervaren wat de nieuwe burgemeester waard was en hield daarmee in 't vervolg terdege rekening.

Toch wel tot mijn verbazing, was er een andere kwestie waarmee de raad aanvankelijk geen weg wist. Eigenlijk was dat een zaak van erkenning van de raad als "hoofd van de gemeente" en dus het verstrekken van zoveel mogelijk informatie over alle zaken die aan de orde kwamen. Klaarblijkelijk was men dat niet gewend en openhartigheid werd zelfs met de grootst mogelijke argwaan bekeken.

Goed functioneren in de Drentse samenleving bleek meer te vragen dan ik aanvankelijk had gedacht. Zo kreeg ik al spoedig een keer te horen: Ja, de burgemeester kan wel "gliest" (gelijk) hebben". Dankbaar noteerde ik voor me zelf de instemming. Jawel, maar kán wel "gliest" hebben betekende in feite "maar hij heeft het niet".

Het wekelijks spreekuur voor de bevolking had, zeker de eerste keren, ook zijn komische kanten. De eerste bezoeker was een man van 84 jaar, afkomstig uit Nieuwediep, een streek op de grens met de provincie Groningen. De goede man had geen tand meer in zijn mond, maar wel een tabakspijp, die hij er tijdens zijn verhaal rustig in hield. Hij had net zo goed Chinees kunnen praten in plaats van zijn Drents-Gronings of Gronings-Drents – er was geen woord van te verstaan, althans ik verstond hem niet. Op goed geluk af heb ik toen maar verteld, dat ik zijn vraag naar een andere, betere woning noteerde en de mogelijkheden zou nagaan, maar niets kon beloven en dat de woningnood in Gieten niet minder groot was dan algemeen in Drenthe. Ik bleek goed gegokt te hebben. Het was inderdaad een vraag naar een andere woning.

In het begin waren er nogal wat bezoekers, die allemaal beweerden, dat mijn voorganger, dit of dat had toegezegd. Het werd welhaast verbazingwekkend, wat hij allemaal zou hebben beloofd, maar door zijn heengaan niet meer had kunnen waarmaken. Na een paar keer heb ik toen maar steevast gezegd, dat dat nu wel heel erg sneu was, maar dat ik graag bereid was de zaak nader te onderzoeken. Ik heb toen niet en ook later nooit tijdens het spreekuur een verdergaande belofte gedaan, dan een onderzoek. Dat liet ik dan ook wel serieus doen en het bleek ten slotte ook bij de bevolking goed te werken: geen concrete toezegging doen, maar helpen waar het nodig en mogelijk was. Verreweg de meeste verzoeken betroffen het krijgen van een woning. Die waren er eenvoudig te weinig en het krottenbestand was vrij hoog. Ze waren niet onbewoonbaar verklaard, maar wel onverklaarbaar bewoond. Het aantal "onbewoonbaar verklaard", dat in mijn 40 maanden burgemeesterschap aan de raad werd voorgelegd was dan ook niet gering.

Vele van de Drentse plattelandsgemeenten tellen een aantal, sommige zelfs een vrij groot aantal “nederzettingen” over het gehele gemeentegebied. Voor Gieten lag dat vrij eenvoudig. Eigenlijk was er sprake van een tweetal kerkdorpen – Gieten en Gieterveen. Afstand tussen beide kernen 7 à 8 kilometer. Buiten het dorp Gieten bestond het gevoel, dat je in tal van bij-dorpen aantreft: te zijn het voeteneind, dat wil zeggen minder aandacht te krijgen dan het hoofddorp. Het was voor mij aanleiding ook 2x per maand in Gieterveen een spreekuur te houden. In Gieterveen en omgeving werd dit zeer gewaardeerd en er werd druk gebruik van gemaakt. Bij mijn collega's was de waardering minder groot. Ik kreeg dan ook, zij het via een omweg, het verwijt dat ik dit wel eerst eens in de maandelijks bijeenkomende burgemeesterskring had kunnen bespreken. Helemaal onverdiend vind ik dit verwijt achteraf niet. Aan de andere kant, met het overleg was de kans groot geweest, dat de Gieterveners van het spreekuur verstoken waren gebleven. Nu konden ze met tal van problemen komen waarvoor men nu eenmaal niet 2 x 7 kilometer gaat reizen. Het verkleinen van de afstand tussen bestuurden en bestuurder, die door dit tweede spreekuur mogelijk werd, was een onmogelijkheid in vele gemeenten met een vrij groot aantal neven-dorpen.

Een van de eerste problemen, waarvoor ik al direct werd gesteld was de aanleg van Rijksweg 33 vanuit het Groninger veengebied naar Assen, via Gieten. Toen ik in Gieten kwam waren de werkzaamheden aan deze weg in volle gang. De moeilijkheid was, dat het tracé van deze weg zo gekozen was, dat het dorp hierdoor gescheiden werd van de meest waardevolle recreatiemogelijkheden in de gemeente, nl. het Zwanemeerbos, de prachtige plas van het Zwanemeer, het in het bos gelegen openluchtzwembad en het kampeerterrein. In het dorp leefde deze zaak zeer sterk. Uitvoering van het werk, zoals de zaak lag toen ik in Gieten kwam, betekende, dat in het zomerseizoen iedereen en onder iedereen moest dan ook worden verstaan honderden kinderen, de autoweg zouden moeten oversteken om het bos en ook het zwembad te kunnen bereiken. Een levensgevaarlijke zaak. In 1955, zo bleek mij, was er een raadsvergadering geweest waar vanwege Rijkswaterstaat een uiteenzetting was gegeven waarom het traject werd vastgesteld zoals het tenslotte in 1959 in uitvoering was. Een der raadsleden, een autochtone Drent, heeft toen, zij het schuchter, de opmerking gemaakt, dat dagelijks honderden kinderen deze weg zouden moeten oversteken om het zwembad te kunnen bezoeken. Het antwoord moet toen geweest zijn, dat kinderen veel meer dan volwassen mensen verkeersminded waren en wat dat betreft de problemen gewoon werden weggewuifd. Ons raadslid was het daarmee niet eens. Hij bracht dat tot uiting door als een goede Drent zijn mond te houden. De man van Rijkswaterstaat echter was een “westerling” die bij het wegblijven van en wederwoord concludeerde, dat hij het pleit had gewonnen en het tracé werd dus overeenkomstig de gedachte van Rijkswaterstaat definitief vastgesteld. Noch de raad, noch het dorp waren het hiermede eens. Een comité uit de burgerij waarin ook enkele raadsleden zitting hadden, zochten naar een oplossing, waarbij twee mogelijkheden naar voren kwamen. 1) Een bescheiden voetgangerstunnel onder de weg, zodat in ieder geval de kinderen veilig naar de overkant en dus naar het zwembad konden gaan en 2) een omlegging van de weg achter het bos om, zodat de recreatiemogelijkheden zonder meer bereikbaar bleven. Er kwam overleg met een Drents

VVD-kamerlid, doch de pogingen hadden geen succes. Opboksen tegen Rijkswaterstaat, als die eenmaal iets besloten heeft, is geen eenvoudige zaak.

Toen ik hiermede geconfronteerd werd, was de aanleg van de weg gevorderd tot op enkele honderden meters van de in het geding zijnde oversteekplaats. Gelukkig waren er een paar remmende omstandigheden doordat er enkele onteigeningsprocedures liepen. Hoe dan ook, ik zegde spontaan toe, niet te zullen rusten voor een afdoende oplossing zou zijn verkregen. Hetgeen dan wel wat eenvoudiger gezegd dan gedaan was; maar een nieuwe burgemeester, die dit stelde had het wel waar te maken.

Het eerste wat ik deed was een gesprek hebben met “de grote baas”, de hoofdingenieur-directeur van de Rijkswaterstaat in Drenthe. Uiteraard had ik me voor dit gesprek zo goed mogelijk voorbereid – besprak alle moeilijkheden en gevaren indien de plannen zoals die in uitvoering waren, zonder meer zouden worden verwezenlijkt en hield een, naar mijn mening althans vurig pleidooi voor het totstandbrengen van een behoorlijke tunnel in plaats van de gedachte oversteek. Nou, ik kreeg wat je noemt geen voet aan de grond. Het tracé was vastgesteld na gepleegd overleg en nu in uitvoering en daarmee basta.

In een uitvoerige brief aan de H.I.D heb ik alle argumenten nog eens gehanteerd en het epistel zodanig opgesteld, dat hierop toch wel een antwoord moest komen. Bovendien was ik die brief geëindigd met de tirade: “Tenslotte kan ik, vanuit mijn verantwoordelijkheid als burgemeester van deze gemeente, niet nalaten erop te wijzen, dat hier doden vallen. Als dat gebeurd is, komt er na enige tijd een tunnel. Het lijkt me juister, dat die tunnel er komt vóór de aanleg gereed is en dus voor er doden vallen”.

Ook deze brief had geen succes. Er zijn van mijn kant nog drie brieven op gevolgd. Zij eindigden allen met het hierboven weergegeven citaat. Maar succes bleef uit. Intussen was het september geworden en langzaam maar zeker, tergend zeker, kwam de weg verder tot uitvoering. Gelukkig kreeg ik toen een helder ogenblik, zoiets als een fakkeloptocht door mijn hersens, nl. de gedachte dat de Tweede Kamer binnen korte tijd aan de begrotingen voor 1960 zou beginnen en het wellicht mogelijk was langs die weg resultaat te bereiken. Ben toen begonnen contact te zoeken met Huub Franssen, het Drentse lid van de Tweede Kamer. In de maanden voorafgaande aan mijn intrede in Gieten hadden mijn vrouw en ik al op een heel plezierige manier kennis met hem gemaakt en hij kende Gieten en het punt waar het hier om ging minstens zo goed als ik. Hij pleegde overleg met zijn fractiegenote Tineke Schilthuis, die graag bereid leek poolshoogte te komen nemen en bij de behandeling - het voorlopig verslag van de begroting voor Verkeer- en Waterstaat de nodige vragen over een tunnel in Gieten te stellen. Daar kwam nog een gunstige omstandigheid bij. De Hoofdingenieur-directeur, bij wie ik maar geen begrip, in ieder geval geen medewerking, kon vinden verdween uit Drenthe en zijn Groninger collega, de heer Engelen, kreeg de taak naar aanleiding van de voorlopig-verslag vraag over de Gieter zaak te rapporteren. Aan de twee met hem en enkele ambtenaren van zijn dienst gevoerde besprekingen bewaar ik niet anders dan een heel plezierige herinnering. Er was duidelijk begrip voor de in Gieten zo sterk levende wens.

Technisch was de vervulling van die wens een eenvoudige zaak en tenslotte bleef er slechts één probleem over, maar dat raakte nu juist het beleid dat Waterstaat ten aanzien van de wegen voerde. De geldende regel was, dat overkluizing of ondertunneling alleen plaats vond bij autosnelwegen (wegen met 4 rijstroken), niet bij autowegen - om over de andere maar niet te spreken. Dit zou met het totstandkomen van de Gieter tunnel worden doorbroken, want het betrof hier een autoweg (d.w.z. een weg wel alléén toegankelijk voor motorvoertuigen, maar met 2 rijstroken) en dat kon de nodige consequenties hebben voor andere autowegen.

Hoe het verder “achter de schermen” gegaan is, weet ik niet, maar voor de Memorie van Antwoord op het “voorlopig verslag” verscheen, was er de mededeling, dat de tunnel was goedgekeurd, vergezeld van een tekening voor een onderdoorgang heel wat forser dan ik, en ook de raad had durven hopen. De raad en ook de burgerij ontving de mededeling met groot enthousiasme. De erkentelijkheid voor mijn volharden volhouden was groot. Dat bleek nog eens extra toen ik, na slecht 40 maanden burgemeesterschap, op 14 juni 1962 afscheid nam. Het bestuur van het zwembad heeft toen aan de raad voorgesteld, de tunnel een naam te geven, n.l. burgemeester Albrechtunnel. De raad nam, na zijn duidelijke instemming te hebben kenbaar gemaakt, het besluit. Aan de ene kant was ik hier wel wat verlegen mee. Aan de andere kant was er bij mij ook wel veel vreugde. Ik had me inderdaad heel wat inspanning moeten getroosten en het bereikte resultaat, daar was iedereen van overtuigd, was dat er hierdoor mensenlevens, zeker van kinderen waren gespaard. De later in Drenthe opererende Hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat vertelde me, dat hij en zijn collega's toch wel blij waren, dat de pogingen met succes waren bekroond, omdat daarmee de weg was opengebrouwen naar tunnels onder autowegen, die wel nodig waren, maar voor dit precedent niet konden worden gerealiseerd.

Het kan best zijn, dat dit, nogal wat uitvoerig verhaal over de Gieter tunnel als wat “opschepperig” overkomt. Ik ben beslist niet minder ijdel dan wie ook, maar heb toch echt niet getracht iets anders dan de feitelijke gang van zaken weer te geven.

In het algemeen mag ik zeggen, dat ik de 40 maanden Gieten in een zeer goede sfeer heb kunnen werken. Dat geldt voor de gemeenteraad al heb ik daar wel leiding moeten geven aan felle discussies en was een deel van de raad zeker op zijn *qui-vive* nu men er een “rode burgemeester” had en er waren dus ook wel wezenlijke tegenstellingen. Ze waren er, maar de persoonlijke verhoudingen hebben er nimmer onder geleden.

Toen ik in Gieten kwam was er geen woning beschikbaar. Mijn voorganger had een eigen huis en was er blijven wonen. Er was wel een woning gekocht, die als ambtswoning voor de nieuwe burgervader zou moeten dienen.

Gelukkig had Gedeputeerde Staten de goedkeuring van dit bericht aangehouden totdat de nieuwe man er zou zijn. Nu die nieuwe man en vrouw voelden hier niets voor. Het gekke geval deed zich voor dat verschillende raadsleden, die overigens voor het voorstel hadden gestemd tegen ons zeiden: “Maar dat moet je niet accepteren. Dat is geen huis voor een burgemeester”. We waren het er hardgrondig mee eens. Maar het betekende wel, dat er dus geen woning beschikbaar was. De raad besloot tot het bouwen van een ambtswoning.

Augustus 1960 was deze woning gereed, gebouwd onder architectuur van de gemeente-architect de heer Heeg. Tussen ons was een goed overleg geweest en we waren over het resultaat bijzonder tevreden. Het was een fijn huis.

Het betekende echter wel, dat ik van 16 februari 1959 tot 22 augustus 1960, behalve de weekeinds, gescheiden van vrouw en kind moest zijn. Ik had het beroerder kunnen treffen. Al die tijd verbleef ik in het bekende hotel Braams. Niet alleen was de verzorging prima, al spoedig was er een allerplezierigst contact met de familie Rijnberg, die het hotel exploiteert. In mijn hoteltijd hebben zij het mogelijke gedaan om de omstandigheden voor mij zo prettig mogelijk te maken en menige avond heb ik dan ook daar in de huiselijke kring doorgebracht. Het heeft er zelfs toe geleid, dat toen ook mijn vrouw eenmaal in Gieten woonde, we driemaal samen enkele dagen naar Parijs zijn geweest. Maar dat is een hoofdstuk apart.

Een goede vriendschap ontstond ook met de familie Vermeulen, het gezin van de Gieter veearts. Ook daar heb ik menige avond in de familiekring doorgebracht. Ook Jo en Frits beleefden deze vriendschap heel positief. We woonden al in Rolde toen de familie Vermeulen naar Den Haag vertrok – en sindsdien is er nog wel enig contact, eens in de zoveel maanden – hun weggaan beleven we als een werkelijk gemis. Een derde contact, maar veelal in het huis van de familie Vermeulen, beleefden we met het gezin van dominee Van Doorn. Dan werd er nogal eens *gescrabbed*, waarbij zowel Vermeulen als Van Doorn en ik, wat je noemt, met het mes op tafel speelden.

Maar los van dit alles, als men mij zou vragen, als je terugkomt op de wereld en wat zou je dan willen worden als je de vrije keuze had, dan zou ik zonder aarzelen zeggen: plattelandsburgemeester. Een mens kan zeker hogere ambities hebben. Maar feit is, dat alles wat je als burgemeester of als overheid in zo'n gemeente doet, aanwijsbaar voor mensen bepaalde betekenis en waarde heeft. Ook al laat je maar een lantaarnpaal 5 meter verzetten.

Er was dus een prima sfeer, waarin het goed werken was. Dat werd er na 22 augustus 1960, de dag dat we de ambtswoning betrokken, beslist niet minder op. In een dorpsgemeenschap als Gieten speelt op tal van plaatsen de burgemeestersvrouw een belangrijke rol. In Gieten waren dat in het bijzonder de organisatie van collecten voor diverse doeleinden en het werken voor en met de bejaarden. Een factor van betekenis was daarbij, dat de echtgenote van mijn voorganger, door haar labiele gezondheid, zich wat dat betreft, de nodige beperkingen had moeten opleggen. De verhouding burgemeester-burgemeestersgezin en bevolking is vrij gevoelig en in sterke mate afhankelijk van de persoonlijke eigenschappen van de burgemeester en zijn vrouw. Van de burgemeester wordt verwacht, dat hij wel op de hoogte, maar niet - beslist niet – dat hij uit de hoogte is. Men verwacht wel, dat hij de gemeente bij allerlei gebeurtenissen vertegenwoordigt; dat hij als haar pleitbezorger optreedt; dat hij in de gemeente zelf uiting weet te geven bij feestelijke of droevige gebeurtenissen aan wat de bevolking daarbij ondergaat en gevoelt.

Van de burgemeestersvrouw wordt verwacht dat zij optreedt als presidente van de HVV, de Drentse editie van wat landelijk de Unie Vrouwelijke Vrijwilligers heet. In Drenthe is dat de Hulpverlening Vrouwelijke Vrijwilligers. Dit is dan plaatselijk een bundeling van de op diverse

terreinen werkzaam zijnde vrouwenorganisaties. Zeer persoonlijke omstandigheden waren oorzaak, dat de echtgenote van mijn voorganger weinig activiteit kon ontplooiën en haar optreden was althans zo werd het ervaren, door haar naam een zeker aanzien geven aan het werk dat de vrouwenorganisaties deden, deze rol lag en ligt mijn echtgenote niet bepaald; die wil zelf deelnemen aan het werk; de leiding geven die van een voorzitter mag worden verwacht; weten te stimuleren, te activeren, te organiseren, enz. Al heel spoedig bleek, dat de nieuwe presidente er eigen denkbeelden op na hield, die niet geheel overeenstemden met wat langzamerhand als een soort traditie was geworden.

22 Augustus 1960 konden we de nieuw gebouwde ambtswoning betrekken. Weken daarop moest de bekende jaarlijkse collecte voor Stichting "Opbouw Drenthe" – *oktobermaand Drenthemaand* worden voorbereid. Bij de bespreking in het bestuur van de vrouwenorganisatie bleek, dat er via lijsten werd ingezameld en dat per lijst 2 vrouwen op stap gingen. De afrekening geschiedde in een café en de collectrices kregen ieder een kop koffie en een doosje bloembollen. Dat betekende per ingezameld lijstbedrag een onkostenpost van drie gulden. De ervaring die mijn vrouw bij dit soort werk in Haarlem had opgedaan (*was*) een gehele andere – met per lijst 3 gulden minder onkosten. Zij begreep echter heel goed, dat wilde zij geen brokken maken, er niet al te rigoureuus moest worden opgetreden. Haar voorstel was dan ook, dat de afrekening bij ons thuis zou geschieden, dat zij een kopje koffie zou schenken met de in Drenthe erbij behorende koek en in plaats van de doos bloembollen een stukje zeep zou worden gegeven. Dat werd tenslotte aanvaard. Dat er bij de burgemeester thuis zou worden afgerekend, werd zelfs heel erg gewaardeerd. Toen de avond kwam verscheen het bestuur met een vrij groot pakket. Mijn vrouw had natuurlijk uitgerekend dat de netto-opbrengst per lijst zo ongeveer een rijksdaalder zou stijgen. Zij zei niets, maar dacht wel: dat is een zeep van formaat! Groot was haar verbazing toen er toch in plaats van zeep doosjes bloembollen voor de dag kwamen. De eerstvolgende bestuursvergadering informeerde de voorzitter natuurlijk wel hoe dat nu zat, met de bloembollen die zeep zouden worden, maar tenslotte toch bloembollen bleven. Het antwoord was: "Nou ja, we hebben nog eens goed onderling overlegd, maar we vonden, dat er niet in een keer te veel moest veranderen".

Kort daarop moest er opnieuw een collecte worden georganiseerd en nu voor de zogenaamde hongergebieden, wat we tegenwoordig de derde wereld noemen. Mijn vrouw heeft toen de zaak opnieuw aan de orde gesteld met de vraag of het nu wel juist was, dat de opbrengst van zo'n collecte moest worden gedrukt doordat de collectrices een soort beloning ontvingen. Het kopje koffie bij de burgemeester moest natuurlijk blijven, maar daarmee kon dan toch ook wel worden volstaan. Dit werd ook met het oog op het doel van deze collecte voor ogen, zonder meer toegestemd. Daarmee bleek het de collectanten-kadootje meteen voorgoed van de baan. De bereidheid om dit werk te doen heeft er ook niet onder geleden.

Buiten de inzamelingen waarvan de organisatie bij de Vrijwillige Hulpverlening berustte waren er regelmatig nog andere collecten. Het was daarbij de gewoonte, dat er iemand werd ingeschakeld, die tegen 15% van de opbrengst in zijn eentje de collecte hield. Voor zover het houden van die collecten de toestemming van het college van burgemeester en

wethouders of de burgemeester behoeften is toen de bepaling gemaakt, dat onder de onkosten aan de inzameling verbonden geen vergoedingskosten voor collectanten mochten zijn. Het bleek, dat het mogelijk was voldoende mensen voor dit werk te motiveren en er is geen collecte minder om gehouden.

Bijzonder veel vreugde heb ik beleefd aan het in de periode 1961-1962 gehouden sociaal-economisch onderzoek. Voor zeer veel taken van gemeentelijk beleid werden commissies gevormd, zoals woningbouw, ruimtelijke ordening, volksgezondheid, culturele zaken en De Stichting Opbouw Drenthe en het Drents Economisch Technologische Instituut leverden voor iedere commissie een secretaris-rapporteur. Voorzitters werden inwoners van de gemeente, daartoe door de burgemeester aangezocht. Voorzitter van het geheel werd mijn goede vriend de veearts Vermeulen, die in de gehele gemeente een geziene persoonlijkheid was.

Niet minder dan 120 Gietenaren hebben gedurende ongeveer 8 maanden in 2 x per maand gehouden commissievergaderingen zich beziggehouden met de verschillende problemen en facetten van de gemeente Gieten. Eenmaal per twee maanden organiseerde ik een zogenaamde plenair bijeenkomst met deskundige inleiders, waardoor de in de commissies gevoerde besprekingen geplaatst werden tegen een bredere achtergrond. Het geheel was een succesvol gebeuren in drieërlei opzicht. In de eerste plaats omdat er praktisch geen verloop was onder de deelnemers. Ten tweede, dat er een aantal eenvoudige en minder eenvoudige wensen ten aanzien van het gemeentelijk beleid op tafel kwamen. Maar wat het belangrijkste was is de bevordering van de burgerzin en de belangstelling voor het werk van de gemeenteraad. Kort voor mijn vertrek uit Gieten kon in een ietwat feestelijke bijeenkomst het rapport dat tot titel kreeg "Gezicht op Gieten" aan de Raad en de Gieter bevolking worden aangeboden. Ik heb het altijd jammer gevonden geen aandeel meer te kunnen hebben in het ingaan op vele gedachten en suggesties, die in het rapport tot uiting kwamen.

"Hoe zal de ontwikkeling van ons dorp zijn? Hoe ziet Gieten er straks in 1980 uit?" Nadat ik hierover uiteraard overleg had gepleegd met de leerkrachten werden de leerlingen van de hoogste klasse van de MULO—school (tegenwoordig de MAVO) uitgenodigd hierover een opstel te maken. Het resultaat was, dat de opstellen als zodanig wel aardig waren, maar daarmee was het ook wel gezegd! Intussen was de afspraak dat degenen, die, naar het oordeel van een commissie van leraren het beste opstel hadden ingeleverd met de burgemeester een tocht naar Amsterdam zouden maken. Bovendien kregen zij voor één jaar een abonnement op "Nederlands Kunstbezit" Eén jongen en twee meisjes kwamen hiervoor in aanmerking. In ieder geval was het resultaat, dat ik met de drie uitverkorenen een dag naar Amsterdam ging. De reis ging via de Afsluitdijk van Kornwerderzand naar Den Oever. Twee van de drie hadden deze tocht nog nooit gemaakt. Vervolgens de tocht door de Wieringermeer. Via Alkmaar-Beverwijk over de sluizen van het Noordzeekanaal bij IJmuiden, voor de drie een belevenis op zichzelf, naar Amsterdam. In het Havenrestaurant, gevestigd op de 13^e verdieping van het Havengebouw werd gegeten. Vanuit dit restaurant had men een prachtig gezicht over een groot deel van Amsterdam. Vandaar naar het Damrak, naar de Bijenkorf. Het was intussen 1 uur geworden en ik heb gezegd: jullie krijgt een uur om in de Bijenkorf rond te kijken en precies om twee uur verwacht ik jullie terug. Aan die opdracht

hebben ze zich prima gehouden. Vervolgens op de Dam het verzetsmonument bekeken en naar het Paleis op de Dam. Verder het Rokin over en naar de Begijnenhof. Een oase temidden van alle drukte. Daarna Amsterdam “gedaan” met een rondvaartboot, gevolgd door een bezoek aan de “Oudemanspoort” bij de Universiteit, met de vele boekstalletjes en tenslotte neergestreken op een terrasje op het Rembrandtplein. Via Amersfoort-Apeldoorn, met een aanleg onderweg, weer naar Gieten. Zowel voor de drie deelnemers als voor mij een dag om nooit te vergeten en die ook door de bevolking sterk werd gewaardeerd, na de verhalen van de deelnemers.

Een andere gebeurtenis waaraan ik nogal wat vreugde heb beleefd, was het verzoek van het hoofd van de lagere school, tegenwoordig spreek je van basisschool, in Bonnen, die wel graag eens met de hoogste klas van deze school een vergadering van de gemeenteraad wilde bijwonen. Dat kon natuurlijk. Hieraan voorafgaande heb ik een gesprek met deze klasse gehad. Ik begon met de vraag wie naar hun mening de baas was in de gemeente. Nou, dat was duidelijk: de burgemeester, natuurlijk. Mijn antwoord, dat dat niet het geval was, was nogal ontnuchterend. Afijn, ten slotte toch duidelijk weten te maken, dat dat de Gemeenteraad was. Daarna een uiteenzetting van wat een begroting eigenlijk was. Nadat de vergadering van de Raad gehouden was en de leerlingen een opstel hierover hadden gemaakt, bleek dat de meesten toch een vrij duidelijk begrip hadden gekregen van wat de functie van de Raad was.

Onderwijszaken waren er nogal wat. Toch ook wel van min of meer van komische aard. In Gieterveen werd, vrij kort na mijn komst in Gieten de Burgemeester Nijenhuischool, genoemd naar mijn voorganger, geopend. Dus feest in Gieterveen. Terecht. De reeds lang afgekeurde oude school was feitelijk niet meer dan een krot. De nieuwe 3-klassige school was een unicum. De daken van de klassen konden worden weggeschoven. Een openluchtschool, maar toch wel een heel eigen structuur.

Wanneer er in een Drens dorp een feest is, waarbij de gehele bevolking betrokken is, dan is een van de onderdelen beslist een optocht. Voor iemand die uit ‘het westen’ komt is zo’n optocht wel een openbaring. Het is gewoon fantastisch wat erin wordt verwerkt aan ideeën en gedachten. Nu is het overigens een dorp als Gieterveen toch niet zo’n eenvoudig probleem

Bron:

Archief Frits Albrecht, inventory number 5 , International Institute of Social History, Amsterdam